

XXI. MENDERAKO HIZKUNTZA POLITIKAZ

TXILLARDEGI
Gogoeta
Gunea

Itsusi da zapalbidearen jokia agertzea! Askoz abillago da politikaren izena ez daraman "nazio-ekintza" zabala: "politika", horrela, hizkuntzarekiko "temak", "hizkuntzakeria" hitz batez, ez du erresumak behin ere egiten; ez du go-bernuak sekulan izaten mintzairari buruzko "setarik". Setak, temak, politikeriak, "euskeromania", eta abar, geuk dugu, erromantiku porrokatuok, pikuan bizi ge-ranok, zozook beraz. Gobernuak, noski, ez dira gure txikikeriez arduratzen..."Haundiak haundiro...". Hizkuntzen etorkizuna, ordea, gobernuek erabakitzen dute. Gaur batez ere ez dago gobernurik hizkuntza-politika deliberaturik ez duenik.

Txillardegia

ZERGATIK TXILLARDEGI

Jose Luis Alvarez Enparantza, Txillardegi, ezohiko intelektuala izan zen. Gutxi bezala, garaiko pentsalari nagusien iturrietatik edan eta ezagutza hura Euskal Herriko errealitatera ekartzen jakin izan zuen intelektual konprometitua, hain zuzen ere.

Telesforo Monzon eta Txillardegi lotzen zituen hari nagusietakoa bien hala bien euskaltzaletasuna zen. Eta biek hala biek uste zuten, bere buruaren jabe izango zen Euskal Herri bateratua osatuko bazen, horretarako oinarri nagusia euskara izango zela.

Hizkuntzaren auziari dagokionez, berriz, Txillardegik argi zuen aterabidea etortzekotan nondik etorriko zen. Berak esanak dira:

“Hizkuntzak ez dira ahultzen edo gotortzen beren moldean edo barne-egiturarengatik, politikazko askatasun ala menpetasunarengatik baizik. Askatasunik ez duten herriak beren hizkuntza galtzen dute, eta politikaz menperatu dituzten erresumen hizkuntza hartzen.¹

Euskararen arazoa ez da borondatekeriaren bitartez konponduko. Badakigu. Euskararen arazoa [...], politikoa da osoki.²”

¹ Txillardegi. Angelu'n, 1963-ko Agorrilla Alfontso Irigoien Euskaltzaindi'ko Zadorlariari igorritako izkiribua

² Txillardegi. Euskotarrak utikan!, 1965

Horrek eraman zuen, hain zuzen, glotopolitikaren edo hizkuntza-politiken esparruko ezagutzetan sakontzera eta horren gaineko dibulgazio-lanak egitera.

Monzonek ere argi zuen hizkuntza borroka:

“Herri gisa euskerak daramaki kolkoan gure geroaren giltza. Ulertzen bagaitue ez baikaute sekulan ulertuko. Ulertuko ez gaituenean ulertuko gaitue. Ulertu behar bagaitue, beraz, gauden ezin ulertuak. Horrela beharbada, ezin ulertuz, azkenean ulertuko baikatue.”

Monzonek zein Txillardegik dudarik ez zuten euskarak zuen zentralitatea gure nazioaren berreskurapen-prozesuan.

Horiek horrela, azalpen askorik eman behar izan gabe, uste dugu Txillardegiren izenak eta izanak islatzen dituela beste ezerk baino argiago eratzera goazen Telesforo Monzon Euskal Herrigintza Laborategiaren baitako gogoeta gunen nondik norakoak. Gogoeta gunen hau, gogoetaren esparrutik Euskal Herri euskalduna osatze bidean, bere hondar alea ekartzera dator; besteak beste, hizkuntza-gatazka eta, zehatzago esanda, glotopolitika edota hizkuntza-politika erdigunean jarrita, garaiko pentsalarietatik eta leku desberdinetako esperientzietatik edanda, eta ezagutza bertako errealitatera egokituta.

Bistan denez, ez gara hutsetik abiatzen, Monzonek, Txillardegik eta beste hainbat pentsalarik urte luzez pilatutako eta eskainitako ezagutza dugu bizkar gainean, baina argi utzi nahi dugu ikuspegi desberdin horien guztien artean ere geure lekua eta ikuspegia zein diren. Gure ezagutza kokatua baita, eta Txillardegi Gogoeta Gunen jarraian aurkezten dugun kokalekutik abiatuko da.

TESTUINGURUARI DAGOKIONEZ

XXI. mendearen lehen laurdenean murgildurik gaudela, mundu mailan sekula ezagutu ez den abiadan ematen ari dira aldaketak: robotizazioa, inteligentzia artifiziala, gauzen interneta, teknologia aurrerapenak, informazio joan-etorriak... Horren guztiaren ondorioz, gizarte eraldaketa sakona gauzatzen ari da. Horrekin batera, migrazio mugimenduek, mugikortasunak eta jendartearen zahartzeak eraginda biziki ari da aldatzen ingurunea urte gutxitan, European batik bat.

Horrekin lotuta eta horretaz gain, ziurgabetasuna eta ezegonkortasuna nagusi dira gaur egun. Agortu da belaunaldi berriei iraganekoei baino bizi-baldintza hobekak ekarriko zizkien promesa neoliberala. Inoiz baino gordinagoak dira zalantzez eta galderez betetako etorkizuna, eta agertoki berrien gaineko ziurgabetasuna. Horrek zaildu egiten du etorkizun desiragarri (eta sinesgarri) bat, utopia edo proiektu politiko bat partekatzea. Horrela, gizartearen zatikatzea eta indibidualizatzea bultzatu da.

Testuinguru horretan, ordea, inoiz baino biziago nabari da gizakion taldetasun beharra. Heldulekua eta babesaren eskaintzeak bat, nor izaten lagunduko digun komunitatearen beharra. Horrek guztiak sekulako eragina izango du, beraz, identitatearen erreproduzio-sistemetan, oro har, eta, zer esanik ez, gurea bezalako komunitate/nazio gutxiagotueta. Hizkuntzen eta identitatearen erresilientzia mailak determinatuko du eraldaketa honetatik guztitik nola aterako diren hizkuntzak eta herriak.

Hizkuntzaren auziari lotuta, neoliberalismoaren gailentzeak liberalismo linguistikoaren diskurtsoa eta praktika indartu ditu azken hamarkadetan. Ideologia horrek kultura aniztasuna merkatu parametroetan ulertzen du, eta kulturak nahiz hizkuntzak. Hizkuntzari lotutako aferak herritarren borondate kontsumo-gai bilakatzen dira librearen bidez ebazten diren ideia faltsua indartzen ari da, baita eskubide kolektiboen baztertzea ere, eskubide indibidualen mesedetan. Horrek guztiak, noski, hizkuntzaren normalizazio-prozesua bultzatzeko politika publikoen esku-hartzea gaitzestea dakar; edo, onenean, esku-hartze horren eraginkortasuna gutxiestea.

Euskal Herrira etorrita, euskararen egungo normalizazio-ereduak goia jo duen zantzuak nabariak dira; besteak beste, hezkuntza arloan, helduen euskalduntzean edo erakunde publikoen normalizazio-prozesuetan, kultur transmisioan edota esparru komunikatiboan. Horrek guztiak ondorioak utzi ditu euskararen transmisioan eta bizi iraupenean, kale erabilera datuek adierazten duten bezala.

Horren atzean, Txillardegik argi erakutsi zigun bezala, ez dago hizkuntzaren molde edo barne-egitura arrazoirik, ezta hiztun-herriaren utzikeriarik ere. Hizkuntza-ordezkapen horren atzean dauden botere-harremanei begiratu behar zaie fenomeno hori ulertzeko.

Estatuen aldetik bultzatzen den joera kolonialak sortzen duen euskal hiztun-herriaren mendeko egoerari, hain zuzen.

Hori guztia aski ez eta, COVID-19ak eta beronekin etorritako krisialdiak joera hauek azkartu eta areagotu egin ditu.

Aipatu eraldaketa horiek guztiak kontuan izanik, euskararen normalizazioa helburu duen euskaltzetasunak/abertzetasunak ezinbestekoa du gogoeta sakona egitea. Paradigma-aldaketen garaian bizi gara eta egoera berri horietara egokitzeko gaitasuna izateak berebiziko garrantzia izango du.

ZERTARAKO GOGOETA GUNEA

Esan bezala, XX. mendeko amaierako egoerari begira garatutako eta bere jatorria hor du(t)en hizkuntza-politikak/ek ez dute errealitate berri horri erantzuteko ahalmenik.

Gelditu eta inguruetara begiratzeko garaia dugu euskararen normalizazio-prozesuan; sistemikoak eta egiturazkoak diren eraldaketez ohartu, eta errealitate honen aurrean euskal botere politikoek (euskal erakundeek) nola eragin behar duten XXI. mendeko eta menderako euskararen normalizazioan prospektiboki sakondu behar dugu. Aztertu beharra dago botere politikoa nola eta zertarako baliatu euskararen normalizazio osoa erdiesteko; izan ere, eztabaida ez da asko/gutxi aurreratu dugun, botila erdi betea edo erdi hutsa dagoen, baizik eta XXI. mendeko erronken aurrean zer hizkuntza-politika behar dugun aurrera egiteko.

7

Halere, horretarako ezinbestekoa izango da datozen hamarkadetan zer gizarte-eraldaketa izango diren ongi ulertzea, zein diren joera orokorrak, zein izan daitezkeen ezustekoak... Eta horren guztiaren baitan euskara eta euskal identitate erresilientea lortzeko behar dugun hizkuntza-politika birpentsatu behar dugu.

Horretarako, Txillardegik berak jarri zuen oinarria: hizkuntza eta herria, biak batera pentsatu behar dira. Hizkuntza-politika, finean, herrigintzaren zehar-alderdia da: “nolako herria eratu nahi eta ahal dugun” galderari erantzutetik hasi behar baita hizkuntza-politikaren nondik norakoak zehazten.

Horrenbestez, euskal herritar eleaniztunez osaturiko Euskal Herri euskalduna, Euskal Estatu, sortzea badugu helburutzat, Euskal Herri euskaldunera eramango gaituen trantsizio linguistikorako hizkuntza-politika garatzea izan beharko dugu jomugan.

Norabide horretan, hortaz, XXI menderako hizkuntza-politika eztabaidatu eta ahal bada ondorio nagusi batzuk ateratzeko gogoeta gunea da Telesforo Monzon Euskal Herrigintza Laborategitik eratzera doan Txillardegi Gogoeta Gunea.

Hizkuntza-politiketan jarri nahi da arreta, gainera, Txillardegik azaldu bezala, euskararen arazoa politikoa delako osoki eta, bere ordezkapen-prozesua hizkuntza-politika batzuen ondorio izan den moduan, hizkuntza-politiken esku-hartzea ezinbestekoa izango delako euskararen normalizazio-prozesurako.

Izan ere, azken boladan, hizkuntza-politikei buruz eztabaida lausotu edo desagertu egin da. Aurrez aipatu bezala, hizkuntzaren afera norbanakoen hautura mugatu nahiak, kritika saihestu nahiak, hizkuntzaren berreskurapen-prozesua hizkuntza-gatazkatik bereizi nahiak edo dena delakoak eraginda, hizkuntza-politiken gaineko eztabaidek ez dute izan plaza publikoan behar zuten lekua.

Argi dago Euskal Herri luze zabalean egoera desberdinak bizi ditugula, eta hizkuntza-politikaren inguruko eztabaidaren auzi hau ez dela berdin gertatzen ari lurralde guztietan. Halere, badago ezaugarri komun bat: ez da egiten ari hizkuntza-politikaren inguruko nahikoa azterketa, gogoeta eta eztabaida sakon, sosegatu, serio eta zorrotzik. Gaiak lekuan leku presentzia edo ausentzia handiagoa edo txikiagoa izan arren, ez dago arnas luzeko eta ikuspegi zabaleko behar besteko gogoeta egituraturik.

Hutsune horiei erantzutera eta herri eztabaida sakon eta zabal bati ekarpena egitera dator, bada, Txillardeggi Gogoeta Gunea.

ASMOAK ETA LANGAIK

Esan dugun bezala, Txillardeggi Gogoeta Gunea abiapuntua jartzera dator, baina gure ikusmira ez dugu epe motzera mugatzen. Urruneko ortzi mugek amets egiten laguntzen digute, posible diren aukerak zabaltzen dizkigute. Horrela, gogoeta gune honen bultzadaren bidez, hizkuntza-politikaren gainean Euskal Herrian hainbat ikerketa-lerro zabaltzen joatea espero dugu, aditu-sare sendo bat egituratzen joatea eta gaiak plaza publikoan behar duen lekua eskuratzea.

8

Horretarako, ikuspegi sistemiko eta egiturazko batetik abiatutako gizarte prospekzio orohartzailak edo integralak, egin beharko dugu: prospekzio horietatik eratorritako agertoki posibleek hizkuntza-normalizazioari begira ekarri ditzaketen ondorioak eta erronkak identifikatuz eta horien arabera aurrera begirako hizkuntza-politika ren ikuspegiak landuz.

Horrekin batera, hizkuntza-politika konparatua garatzea, nazioarteko hizkuntza politiken inguruko teorien eta praktiken berri izatea, dagokigu, baita horiek gure errealitatera ekartzeko, egokitzeko edota moldatzeko ahalegina egitea ere.

Bide berean, euskararen normalizazioan hizkuntzaren arloko corpus legalaren eta euskal erakundeen papera sakonki aztertu behar da. Hizkuntza-politika globalak ezartzeari begira, instituzioen eta herri ekimenaren arteko lan koordinatuari begira, kolaborazioan oinarritutako gobernantza-eredu berriak landu behar dira. Hain zuzen ere, bi alde horiek elkarrekin erabaki dezaten garatu beharreko politika eta bakoitzak bete beharrekoa funtzioa.

Azkenik, horrekin guztiarekin batera, gaiak behar duen garrantzia eta zentralitatea eskuratuko badu, beharrezkoa izango da hizkuntza-politiken inguruan eraikita dauden diskurtsoak aztertzea eta hizkuntza-politikaren auzia agenda politikoan jarri beharra aldarrikatzeko eraiki beharreko diskurtso berrien nondik norakoak lantzea eta horiek hedatzea.

Proposatzen diren lanketa horiek guztiak Euskal Herri osoko ikuspegiarekin egitekoak lirateke. Funtsean, euskararen normalizazio-prozesuaren ikuspegi propioa lantzea eta euskarak Euskal Herriaren eraikuntza-prozesuan izan beharreko lekua zehaztea, Euskal Herri osoan, modu berean, eraiki beharreko “paradigma” bailitzateke. Horrek ez luke esan nahiko, noski, ikuspegi horretatik erator litezkeen proposamenak, praktikak edo diskurtsoak mimetikoki aplikagarriak izango direnik.

Bide hori urratzeko, beraz, Txillardegi Gogoeta Gunearen jarduna hiru ardatz nagusitan egituratuko da: hizkuntza-politiken gaineko gogoeten eta eztabaiden bidez ezagutza sortzea; dibulgazio ekintzen eta argitalpenen bidez ezagutza hori zabaltzea; eta, azkenik, hizkuntza-politikaren inguruko aditu-sarea sortzen eta zabaltzen joateko formazioa sustatzea.

AZKEN HITZAK

Hementxe hasiko dugu ilusioz eta esperantzaz beteriko bidea. Ez da bide berria, baizik eta Telesforo Monzon eta Txillardegi bezalako intelektual konprometituek urratutako bideari jarraipena eman nahi dion bidea. Eurek aurreratutako guztia eta garatutako ezagutza jasotzen dugu oinordetzan. Eta gure aldetik eurek abiatutako bideari segida ematea da egin diezaiekegun aitortza eta aintzatespen zintzoena.

Espero dugu gaur abiatuko den bidea emankorra izatea eta laster lehen emaitzak ikusi ahal izatea. Hala bedi!

TXILLARDEGI
Gogoeta
Gunea

TELESFORO MONZON eLab

Olaso Dorrea. San Pedro kalea 2. 20570 Bergara, Gipuzkoa, Euskal Herria.

elab@telesforomonzonlab.eus

www.telesforomonzonlab.eus

**TELESFORO
MONZON**
eLab

**Euskal
Herrigintza
Laborategia**

Laboratory
for Basque
state-building